

ELEMZÉSEK

KOLTAI ZOLTÁN

A magyar lakosság és vállalati szféra lakó-, illetve telephelyválasztásának szempontjai

A városok versenyképességét befolyásoló minőségi aspektusok (a lakosság és a vállalkozói szféra közérzete, várospolitikai elképzeléseik) leginkább interjúk, kérdőívek alapján válnak megismerhetővé. Erre bőven találunk példát a nemzetközi vizsgálatokban is, hiszen többek között ilyen az International Institute for Management Development (IMD), a World Economic Forum felmérése vagy éppen a World Bank versenyképességi elemzése.

Az érintett válaszadók szubjektív véleménye olyan naprakész információval szolgál, mely éppen aktualitása miatt nélkülözhetetlen az eredményes területfejlesztési döntések meghozatalához. Ezzel együtt vizsgálatom mindvégig törekedett a témakörben született, alapvetően statisztikai adatokon nyugvó kutatásokkal történő összehasonlíthatóság biztosítására.

2004 elején vette kezdetét az a kérdőíves kutatás, mely az alábbi kérdésekre keresett választ:

- Milyen szempontokat részesít előnyben a magyar lakosság és a vállalati szféra lakó-, illetve telephelyének megválasztásakor?
- Melyik magyarországi településeket és miért tartják versenyképesnek a magán-személyek, vállalatvezetők?
- Melyek azok a központi települések, melyeket valódi vonzasközpontoknak tartanak a válaszadók?

A helyzetfelmérés eredményei stabil alapokat biztosíthatnak egy eredményes gyakorlati beavatkozás számára, hiszen egyértelmű, hogy különböző adottságú térségek nem fejleszthetők azonos gazdaságfejlesztési cselekvésteranggal. Ehhez minden térségnek, városnak fel kell tárnia azokat a kulcstényezőket, amelyek a hosszú távú gazdasági, társadalmi és környezeti fejlődés jövőbeli erőforrásait jelenthetik, ahogy meg kell ismernie és meg kell értenie jelenbeli hiányosságait is. A kapott eredmények alkalmasak a városok minőségi osztályozására, alapot biztosítva ezáltal az új, piacorientált területpolitikák kidolgozásához. (Azt is mondhatnánk, hogy a statisztikai adatok alapján egyfajta potenciálemelésre nyílik lehetőségünk, amit a kérdőíves megkeresés úgynevezett benyomásértékeivel vethetünk össze.¹)

A versenyképesség értelmezését a kutatás során nem korlátoztam a fogalom gazdasági megközelítésére, hanem annál tágabban vettem, a társadalmi és környezeti szempontokat, általában véve az életminőséget is odaszámítottam.

¹ Asworth, G. J. – Voogd, H. (1997)

A rétegzett kérdőíves megkeresések eredményeként 1300 magánszemély és további 1600 vállalkozó, vállalatvezető adott választ kérdéseimre. (A figyelembe vett öt szempont a lakossági felmérés esetében: a magyarországi népesség régiók és ezen belül településméret szerinti megoszlása, a lakosság nemek, korcsoportok és iskolai végzettség szerinti tagozódása. A vállalati megkérdezés esetében: a magyar vállalkozások régiók és vállalati méret szerinti megoszlása.) A többlépcsős kutatás során vizsgálatomat egyre inkább a potenciálisan versenyképes települések körére szűkítettem le. Ez annyit jelent, hogy a vizsgálat első fázisában még nem törekedtem arra, hogy a potenciálisan versenyképes nagyvárosok lakossága és vállalatvezetői nagy számban jelenjenek meg a válaszadók között. A kezdeti eredmények tükrében, a kutatás későbbi fázisai során megfelelő számú újabb lekérdezéssel tettem teljessé a vizsgálatot. Bár a lakossági és a vállalati felmérés alapját két különböző minta alkotja, végkövetkeztetésem levonásakor kísérletet teszek a kapott eredmények közös értékelésére is.

A tanulmány első részében a magánszemélyek válaszai alapján mutatom be a magyar települések versenyképességét, míg a második alfejezetben a vállalati szféra aktuális szempontjait ismertetem.

A magyarországi városok versenyképességének megítélése napjainkban – ahogy a lakosság látja

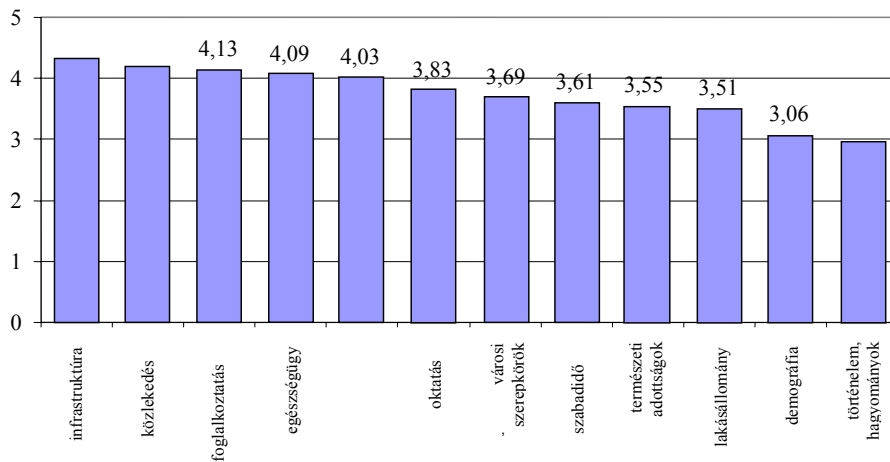
A kérdőív első kérdése arra irányult, hogy az általam összegyűjtött tizenkét szempont közül melyek a leglényegesebbek egy lakóhely vonzerejének megítélésében. (A vizsgálat egyik szűk keresztmetszete természetesen éppen a területek minősítésére alkalmas szempontok kiválasztása, másrészt azok megfelelő súlyozása.)

Arra kértem a válaszadókat, hogy a felsorolt tényezőket (lásd alább, 1–12.) fontosságuk szerint ötfokozatú skálán értékeljék:

1. egészségügyi szolgáltatások (például az orvosok, kórházi ágyak, gyógyszertárak száma);
2. oktatási viszonyok (például az alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények száma);
3. települési infrastruktúra (például gázszolgáltatás, csatornázottság, az utak állapota, közvilágítás, helyi tömegközlekedés, parkolási rend);
4. a városi szerepkörök szélessége (például közintézményekkel való ellátottság, a kereskedelmi hálózat szélessége);
5. a lakókörnyezet állapota (például a zöldterület nagysága);
6. a település természeti adottságai (például éghajlat, hegyvidék, folyók);
7. a település történelme, hagyományok;
8. demográfiai adottságok (például a lakosság korösszetétele);
9. közlekedési kapcsolatok (például az országos út-, vasúthálózatra csatlakozás, Budapest megközelíthetősége);
10. foglalkoztatási körülmények (például munkanélküliség, bérszínvonal, a kvalifikált munkaerőt igénylő munkahelyek száma);
11. szabadidős lehetőségek (például művelődés, kultúra, sport, az éttermek száma);
12. a lakásállomány jellemzői (például a lakóépületek kora, típusa, mennyisége).

1. ábra

*A lakóhelyet vonzóvá tevő tényezők fontossági sorrendje
a lakossági minta megkérdezése alapján, 2004–2005*

A válaszadók véleménye alapján azt az eredményt kaptam (1. ábra), hogy a sorrendben legfontosabb tényezők közé a települési és közlekedési infrastrukturális adottságok, valamint a foglalkoztatási körülmények, egészségügyi szolgáltatások és a lakókörnyezet állapota tartoznak mint a mindennapi élet elválaszthatatlan háttérfeltételei. Valamivel alacsonyabb értékkel jellemezték a megkérdezettek az oktatási feltételeket, a városi szerepkörök szélességét, a szabadidő eltöltésének lehetőségeit, a település természeti adottságait és a lakásállományt mint vonzerőt. Végül sorrendben a két legalacsonyabb értéket a település demográfiai adottságai és a lakóhely történelme, tradíciói elnevezésű tényezők kapták.

A felsorolt kategóriákon kívül a válaszok között – mint *egyéb*, a lakóhely vonzerejét alakító tényező – három szempont fordult elő többször: az emberi (családi, baráti) kapcsolatok, közösség megléte; a közbiztonság színvonala és végül a lakosság etnikai összetétele. Ezek a szempontok egy következő felmérésnél akár külön, akár az általam összegyűjtött tényezőkbe beépítve tovább árnyalhatják a lakóhelyek megítéléséről alkotott képet.

Faktoranalízis segítségével, a kapcsolat szorosságának erejét 0,5 felett meghatározva, a tényezők négy faktorba sorolhatók:

1. *szolgáltatások* faktor (egészségügy, oktatás, települési infrastruktúra, városi szerepkörök, közlekedési kapcsolatok);
2. *egzisztencia* faktor (foglalkoztatási körülmények, szabadidős lehetőségek, lakásállomány);
3. *környezet* faktor (lakókörnyezet, természeti adottságok);
4. *humán* faktor (történelem, tradíciók, demográfia).

Az optimális táblázatot varimax rotációt alkalmazva, hét iteráció után kaptam meg (1. táblázat). A táblázat üresen hagyott cellahelyei esetén a kapcsolat szorosságának ereje nem érte el a 0,5 értéket.

1. táblázat
A lakóhelyi vonzerő faktorai a lakossági minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Tényezők	Szolgáltatások faktor	Egzsiztencia faktor	Környezet faktor	Humán faktor
Egészségügy	0,732			
Oktatás	0,692			
Infrastruktúra	0,665			
Városi szerepkörök	0,636			
Lakókörnyezet			0,767	
Természeti adottságok			0,755	
Történelem, hagyományok				0,796
Demográfia				0,618
Közlekedés	0,530			
Foglalkoztatás		0,540		
Szabadidő		0,751		
Lakásállomány		0,742		

Részletes vizsgálat alá vontam az egyes vonzerők és korcsoportok között kimutatható kapcsolatot is. Eszerint, nem meglepő módon, a fiatalok (15–29 éves korcsoport) körében az átlagosnál magasabb értéket kapott a szabadidő eltöltésének lehetősége mutató, míg a legidősebbeknél (60 év feletti) az egészségügyi ellátás szerepelt a sorrendben előrébb, a foglalkoztatási feltételek mutatószám pedig valamivel hátrébb került.

Érdekes, hogy az összes lehetséges felbontást figyelembe véve (nemcsak a korcsoportokat, de az iskolai végzettség és a lakóhely mérete szerinti kiscsoportokat is) ebben a felbontásban szerepel a legalacsonyabb érték (2,74), amit a 15–29 év közötti korosztály adott a település történelme, tradíciói mutatószámra. Vagyis a korcsoport számára ez a szempont a legkevésbé meghatározó a lakóhely értékelésénél.

A faktorokra korcsoportok szerint elvégzett szignifikanciavizsgálatok alapján az alábbi megállapításokra jutottam:

- a szolgáltatások faktor fontossága a fiataloktól az idősek felé haladva erősödik,
- az egzsiztencia faktor ellenben a fiatalok és a középkorosztály esetében lényeges,
- a környezet faktor alapján nincs számottevő különbség a korcsoportok között,
- a humán faktor az időskorúak számára meghatározó.

Kíváncsi voltam arra is, hogy létezik-e szignifikáns kapcsolat az iskolai végzettség és a vonzerőkre adott válaszok között. Tapasztalataim szerint a felsőfokú végzettségű csoporttól az átlagosnál magasabb pontszámot kapott az oktatás, a települési infrastruktúra, a városi szerepkörök szélessége, valamint a természeti adottságok mutatószám, amelyek az alapfokú végzettségűeknél rendre a legalacsonyabb értéket kapták.

A többi mutatószám esetén nem tapasztalható lényeges különbség az iskolai végzettség függvényében. Megjegyzem, hogy az összes lehetséges felbontást figyelembe véve a legmagasabb értéket ekkor kaptam (4,45). A felsőfokú végzettségű csoport a települési infrastruktúra mutatójára (3. szempont) adta ezt a maximumnak számító értéket.

A négy faktor esetében már nem tudtam szignifikáns kapcsolatot kimutatni az iskolai végzettség szerinti vizsgálatban.

Szintén találtam kölcsönkapcsolatot a válaszadó lakóhelyének mérete és az adott pontszámok között. Eszerint az 50 000 főnél magasabb lélekszámú településen élők az átlagot jelentősen meghaladó értékkel jellemezték a városi szerepkörök szélessége, valamint a közlekedési kapcsolatok fontossága mutatókat, de szintén átlag felett értékelték az egészségügyi ellátást, a foglalkoztatási körülményeket, a szabadidős lehetőségeket és a lakásállomány jellemzőit. A 2000–5000 fő közötti lélekszámú települések relatíve nagyobb fontosságot tulajdonítottak a hagyományok–tradíciók mutatóknak, a zöldterület nagyságának és a település természeti adottságainak, míg a legkisebb településeken élők (2000 fő alatti lélekszámmal) az előzőeken felül a demográfiai adottságokat jelölték a többi települmérethez képest relatíve fontosabbnak.

A négy faktorra elvégzett, települméret szerinti szignifikanciavizsgálat mindössze két faktor esetében mutatott ki értelmezhető kapcsolatot:

- a szolgáltatások faktor fontossága a település lakosságának növekedésével párhuzamosan növekszik,
- a humán faktor ellenben a lakosság szám növekedésével veszít erejéből.

Ezt követően elvégeztem a faktorok régiók szerinti szignifikanciavizsgálatát, melynek eredményeként két faktor esetében vonhatunk le adekvát következtetéseket:

- Az egzisztencia faktorra a legmagasabb értéket a nyugat-dunántúli régióban adták, vagyis ebben a régióban tartják ezt a legfontosabbnak; egy középső csoportot képvisel Dél-Alföld, Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, Közép-Magyarország, majd jelentősen elkülönülve Észak-Magyarország következik.
- A környezeti faktor esetében szintén három részre oszthatók a magyarországi régiók, a legmagasabb értéket Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon adták, egy középső csoportot alkot Dél-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Észak-Magyarország és Észak-Alföld, míg Dél-Alföldön csak kevésbé tartják fontosnak ezt a faktort.

A kérdőív második és harmadik, nyitott formában megfogalmazott kérdésében arra kértem a válaszadókat, hogy mondjanak véleményt a magyarországi települések mint lakóhelyek versenyképességéről. A sorrend felállításán kívül az okokra is kíváncsi voltam, ezért a korábban felsorolt tizenkét mutatószám használatát szintén kértem a válaszoknál. Az említések gyakoriságán kívül így lehetővé vált annak megismerése is, hogy milyen vélemény alakult ki egy adott városról országosan és saját szűkebb régióján belül, támpontot nyújtva ezáltal a valós igényeken alapuló területfejlesztési döntések meghozatalához.

Az 1000 fős minta alapján az előfordulás gyakorisága szerint az alábbi sorrendet kaptam (a 2. táblázatban egyrészt csak a válaszok legalább 5%-át meghaladóan előforduló településeket tüntettem fel, másrészt a súlyozás az egy kérdőívben szereplő városok említési sorrendjét veszi alapul, de ahogy látszik, ez a rangsort egyáltalán nem változtatja meg). Kiugróan magas a Budapestre adott válaszok aránya, s a fővárost többnyire a vidéki megyeszékhelyek követik. Ahogy a 2. táblázatból is látszik, az 5%-os említési határt egy nem megyeszékhely (Sopron az előkelő 3. helyezett) haladta meg, de az első

húszban is csak öt ilyen város szerepel (Sopronon kívül még Siófok, Kőszeg, Hévíz és Szentendre).

2. táblázat

Magyarországi városok mint lakóhelyek sorrendje a lakossági minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Sorrend	Település	Említés	Súlyozott
1.	Budapest	575	2523
2.	Pécs	258	830
3.	Sopron	238	766
4.	Győr	197	644
5.	Széged	182	551
6.	Debrecen	164	511
7.	Székesfehérvár	125	414
8.	Eger	120	396
9.	Kecskemét	72	263
10.	Veszprém	65	205
11.	Miskolc	60	205
12.	Szombathely	54	189

Vagyis napjaink Magyarországra kijelenthető – összhangban a statisztikai adatok szerinti típusképzésekkel –, hogy többnyire még csak a relatíve nagyobb városok képesek olyan adottságokat, szolgáltatásokat kínálni, melyek vonzó lakóhellyé teszik őket.

A kérdőív ötödik kérdésével arra kerestem választ, hogy mely települések töltenek be központfunkciót szűkebb vagy tágabb környezetük életében. Budapest természetesen nem csak a közép-magyarországi válaszadók szerint számít központi településnek, valamennyi régióban besorolták a centrumok kategóriájába. Saját régióján belül elsősorban foglalkoztatási körülményeire, széles városi szerepköreire, szabadidős lehetőségeire, kisebb arányban még oktatási és egészségügyi szolgáltatásaira hivatkozva keresik fel mint központi települést; az ország többi régiójában pedig főleg szabadidős kínálata, városi szerepkörei és oktatási lehetőségei miatt sorolták a rendszeresen felkeresett vonzásközpontok közé.

A valamilyen okból központnak tartott települések csoportjába Dél-Alföldön Szegedet és Kecskemétet, Dél-Dunántúlon Pécsset, Észak-Alföldön Szolnokot, Nyíregyházát és Debrecent, Észak-Magyarországon Miskolcot, Közép-Dunántúlon Székesfehérvárt és Veszprémet, míg Nyugat-Dunántúlon Szombathelyet és Zalaegerszeget említették a leggyakrabban.

Szinte minden esetben a városi szerepkörök szélességére, az egészségügyi és oktatási szolgáltatások igénybevételére, valamint a szabadidős lehetőségekre hivatkozva látogatják a leginkább a felsorolt megyeszékhelyeket. A foglalkoztatási körülmények elsősorban Pécsset, Szolnokot, Miskolcot, Szombathelyt és Zalaegerszeget bővítették a központi besorolás magyarázatait.

Kisebbszámú (éppen emiatt kevésbé jól magyarázhatóan) a vonzásközpontok körébe sorolták még Dél-Dunántúlon Kaposvárt, Észak-Alföldön Jászberényt, Észak-Magyarországon Egeret, Közép-Dunántúlon Győrt, Közép-Magyarországon Ceglédet és Gödöllőt, míg Nyugat-Dunántúlon Keszthelyt.

A magyarországi városok versenyképességének megítélése – ahogy a vállalatok látják

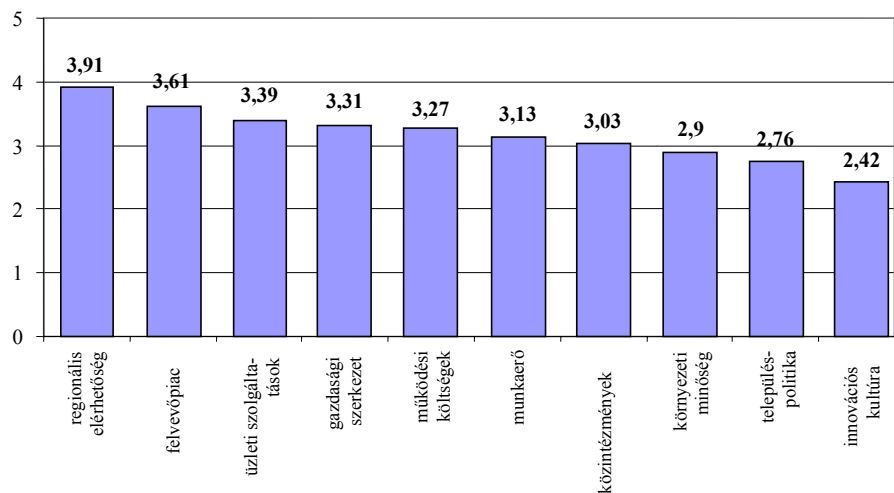
Egy második megkérdezés során arra voltam kíváncsi, hogy a magyar vállalatok tulajdonosai és vezetői hogyan ítélik meg a hazai települések versenyképességét, mely szempontoknak tulajdonítanak fokozott jelentőséget a telephely kiválasztásakor, mely városokat sorolják napjainkban a gazdasági központok körébe.

Az első kérdés keretében arra kerestem választ, hogy az általam összegyűjtött telepítési tényezők mennyire fontosak a működés helyszínének kijelölésekor. Az alábbi tíz versenyképességi szempont esetében kértem arra a válaszadókat, hogy értékeljék azokat egy ötfokozatú skálán:

1. a település gazdasági szerkezete (például ágazati szerkezet, vállalkozói aktivitás, kapcsolódó iparágak, beszállítói kapcsolatok);
2. a település innovációs kultúrája, szellemi tőkepotenciálja (például a közép- és felsőfokú oktatási intézmények, kutatóintézetek száma, kutatás-fejlesztési kapacitások);
3. regionális elérhetőség, a település földrajzi fekvése (például közlekedési, telekommunikációs infrastruktúra, úthálózat, vasútvonalak, repülőtér, Budapest megközelíthetősége);
4. a működéssel kapcsolatos költségek (például a munkabérek és azok járulékai, adók, adókedvezmények);
5. a helyi önkormányzat aktivitása, településpolitika (például városmarketing, közszolgáltatások);
6. a település mint lakóhely környezeti minősége (például természeti környezet, történelmi hagyományok, kulturális, szabadidős tevékenységek);
7. a település közintézményekkel való ellátottsága (például közszolgáltatások, adóhivatal, munkaügyi központ működése);
8. a település üzleti szolgáltatásai (például bankhálózat, ipari park, vállalkozásfejlesztési iroda működése, helyi média);
9. a munkaerő felkészültsége, a településen élők képzettsége, összefüggésben a munkatermelékenységgel (például iskolai végzettség, nyelvismeret, adaptációs hajlandóság, egy foglalkoztatottra jutó GDP);
10. a település mint felvevőpiac (például magas jövedelem és fogyasztói potenciál, vonzáskörzet jelleg, népsűrűség).

Ahogy a 2. ábrán is látható, a regionális megoszlás és vállalati méret szerint rétegzett 1000 válaszadó az első helyre a település regionális elérhetőségét, földrajzi fekvését sorolta, amit a felvevőpiac jelleg követ. Szintén a magasra értékelt tényezők közé tartozik az üzleti szolgáltatások jelenléte, a település gazdasági szerkezete, a működéssel összefüggő költség, valamint a munkaerő képzettsége és termelékenysége. Valamivel hátrébb került a rangsorban a közintézményi ellátottság, a lakóhelyi adottságok sora, míg a legalacsonyabb értéket a helyi önkormányzat településpolitikája és a település innovációs kultúrája, szellemi kapacitása kapta.

2. ábra
A telephelyet vonzóvá tevő tényezők fontossági sorrendje a vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Az egyéb szempontok sorában a leggyakrabban a vállalat működési helyének a lakóhellyel való egybeesését említették, ami jól mutatja, hogy a mikro- és kisvállalkozások esetében a lakóhely többnyire egyben a telephelyválasztást is determinálja.

Az első vizsgálathoz hasonlóan, faktoranalízis segítségével – a kapcsolatszorosság erejét 0,4 felett meghatározva – a tényezők öt faktorba sorolhatók:

1. szolgáltatások faktor (közintézmények, üzleti szolgáltatások),
2. emberi és kapcsolati tőke faktor (innovációs kultúra, a munkaerő felkészültsége, gazdasági szerkezet – beszállítói kapcsolatok),
3. önkormányzati faktor (működési költségek, a helyi önkormányzat aktivitása),
4. piac faktor (regionális elérhetőség, a település felvevőpiac jellege),
5. környezeti minőség faktor (természeti környezet, kultúra–szabadidő).

Az optimális táblázatot varimax rotációt alkalmazva, hat iterációt követően kaptam meg (3. táblázat). A táblázat üres cellahelyei esetén a kapcsolatszorosság ereje nem érte el a 0,4 értéket.

Érdekes tendenciák rajzolódnak ki, ha a vállalati méret szerint külön is megvizsgáljuk az egyes szempontok fontossági sorrendjét.

A mikrovállalkozásoknak a mintában szereplő magas aránya miatt a legkisebb méret-kategóriájú (1–9 fős) vállalatok válaszai teljesen egybeesnek a rétegzett minta válaszaival, ahogy a kisvállalatok esetében sem tapasztalunk számottevő különbséget. (A teljes vizsgálat során a legalacsonyabb értéket egyébként a mikrovállalatok esetében találjuk, az innovációs kultúra mutatója ekkor mindössze 2,36.)

Ezzel szemben a középvállalatok (50–249 fő közötti létszámmal) és főleg a nagyvállalatok (250 fő feletti alkalmazottal) válaszai már lényeges különbségeket mutatnak a teljes minta adataihoz képest.

3. táblázat
A telephelyi vonzerők faktorai a vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Megnevezés	Szolgáltatás	Emberi és kapcsolati tőke	Önkormányzat	Piac	Környezeti minőség
	faktor				
Gazdasági szerkezet		0,766			
Innovációs kultúra		0,762			
Regionális elérhetőség				0,689	
Működési költségek			0,854		
Településpolitika			0,747		
Környezeti minőség					0,907
Közintézmények	0,829				
Üzleti szolgáltatások	0,811				
Munkaerő		0,556			
Felvevőpiac				0,816	

Méretkategóriától függetlenül a legfontosabb telepítési tényező a regionális elérhetőség, földrajzi fekvés (3. szempont) maradt. Mind a négy vállalati mérettípusnál ez került az első helyre, a legmagasabb értéket erre a szempontra a nagyvállalatok adták (4,21).

Fontosságát tekintve a középvállalatok esetében (nem meglepő módon) a második helyre lépett előre a település gazdasági szerkezete, szintén felértékelődött a munkaerő képzettsége és termelékenysége, ahogy a működési költségek is lényegesebb szemponttá váltak a potenciális helyszínek közötti választásban. Ellenben jóval hátrébb került a település felvevőpiac jellege, az üzleti szolgáltatások kínálata, és kevésbé meghatározó ezen a vállalati szinten a település lakóhelyi adottsága is. Változatlanul a legkevésbé fontos telepítési szempont az innovációs kultúra, a város szellemi tőkekapacitása.

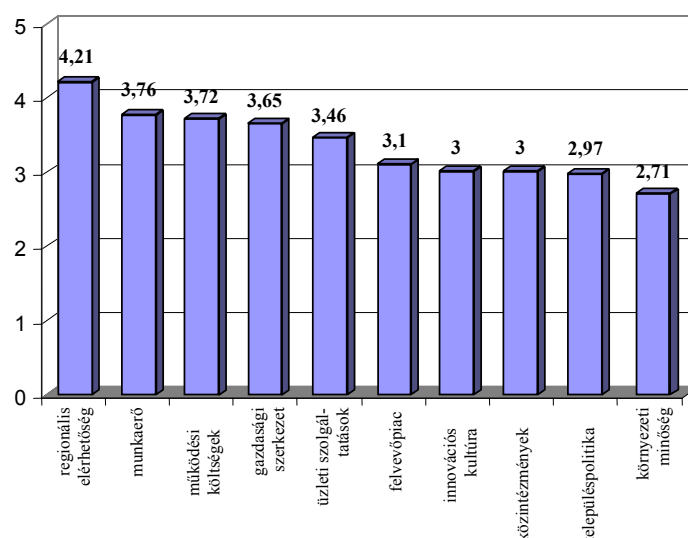
A nagyvállalatok válaszaiban a regionális megközelíthetőséget a munkaerő felkészültsége és termelékenysége követi a tényezők sorában (3. ábra). Itt szintén fontosabbak a működési költségek, és jelentősen felértékelődik az innováció, szellemi potenciál szerepe. Jelenleg kizárólag a legnagyobb vállalati kategóriánál tapasztaljuk azt, hogy ennek a tényezőnek csakugyan fontosságot tulajdonítanak a vállalati döntéshozók, amikor a potenciális telephelyek között választanak. Kevésbé tartják meghatározónak a nagyvállalatok a település felvevőpiac jellegét, ami jól jelzi, hogy nem, vagy nem csak a helyi piacra termelnek ezen a szinten. Az üzleti szolgáltatásokat szintén kevésbé tartják lényeges telepítési szempontnak, ahogy az utolsó helyre csúszott vissza a lakóhelyi funkció, jól mutatva, hogy náluk a működési helyszín elsősorban nem lakóhely, hanem sokkal inkább a vállalat telephelye.

Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a vállalati mérettel együtt növekszik a település gazdasági szerkezetének, innovációs kultúrájának, földrajzi fekvésének, működési költségeinek és munkaerő-piaci adottságainak jelentősége a telepítési tényezők sorában.

Ezzel ellentétesen, a vállalati méret növekedésével fordított arányban, egyértelműen csökken a település lakóhelyi adottságainak és felvevőpiac jellegének a szerepe, míg az önkormányzati aktivitás, a közintézményi ellátottság és az üzleti szolgáltatások léte tulajdonképpen vállalatmérettől független szempontoknak nevezhetők a telephely kiválasztásában.

3. ábra

A telephelyet vonzóvá tevő tényezők fontossági sorrendje nagyvállalatok megkérdezése alapján, 2004–2005

Az öt faktor közül a vállalati méret alapján szignifikáns kapcsolatot csak egy esetben, az emberi és kapcsolati tőke faktornál tudtam kimutatni. Eszerint minél nagyobb méretű a vállalat, annál fontosabb az emberi tőke faktor szerepe. A másik négy faktor esetében nincs szignifikáns eltérés a különböző méretű vállalatok között.

A vállalatok régiók szerinti elhelyezkedését figyelembe véve szintén ki tudunk mutatni bizonyos, a versenyképességi tényezőkkel kapcsolatos összefüggéseket (4. táblázat).

A gazdasági szerkezet, beszállítói kapcsolatok megléte (1. szempont) és a telephely innovációs kultúrája (2. szempont) a három dunántúli régió vállalataitól kapott magasabb értéket, igaz mindkét esetben a dél-dunántúli adat a legalacsonyabb. A közép-magyarországi értékek e tekintetben valamivel elmaradtak az átlagtól.

A regionális elérhetőség szempontjából (3.) azonban már egyértelműen kettéválnak az ország nyugati részének vállalatai, hiszen ez a tényező Dél-Dunántúlon ugyanúgy átlag alatti értéket kapott, mint Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön. A legmagasabb adat a közép-magyarországi vállalatok esetében adódott.

Érdekes információ, hogy az önkormányzatok aktivitása, településpolitikája (5.), valamint a munkaerő képzettsége (9.) Észak-Alföldön kapta a legkedvezőbb értéket, a lakóhelyi vonzerőt (6.) pedig Nyugat-Dunántúlon tartják a legtöbbször a vállalatok, míg

ugyanaz az adat Közép-Magyarországon a legalacsonyabb. Az üzleti szolgáltatások megítélése (8.) és a felvevőpiaci jelleg (10.) szempontjából a három gazdaságilag legfejlettebb régió (Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl) vállalatai adták a magasabb értékeket, melyhez újból az észak-alföldi adatok állnak a legközelebb.

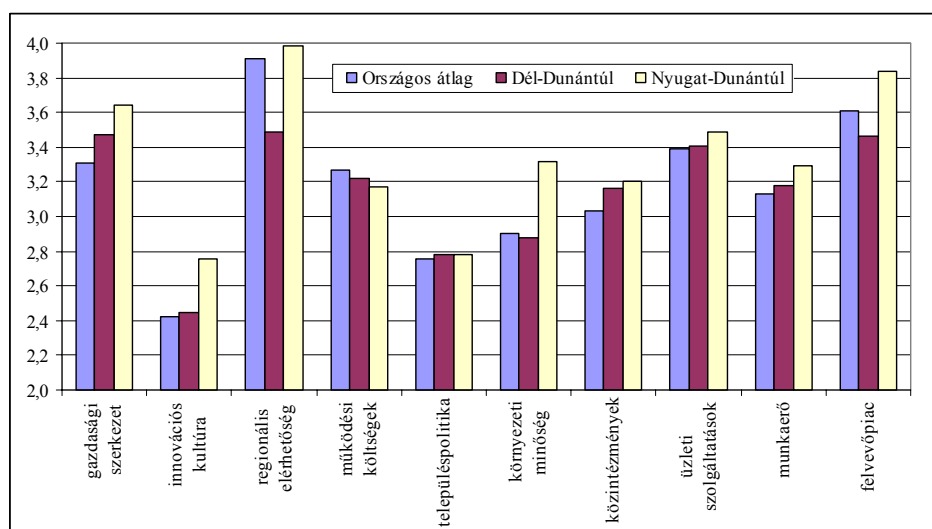
4. táblázat

A telephelyi vonzerők megítélésének regionális különbségei a vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Régió	Gazdasági szerkezet	Innovációs kultúra	Regionális elérhetőség	Működési költségek	Településpolitikai	Környezeti minőség	Közműzmények	Üzleti szolgáltatások	Munkaerő	Felvevőpiac
Közép-Magyarország	3,28	2,37	4,12	3,23	2,73	2,78	2,95	3,45	3,06	3,69
Közép-Dunántúl	3,61	2,57	4,00	3,40	2,89	3,06	2,99	3,53	3,26	3,77
Nyugat-Dunántúl	3,64	2,76	3,98	3,17	2,78	3,32	3,20	3,49	3,29	3,84
Dél-Dunántúl	3,47	2,45	3,49	3,22	2,78	2,88	3,16	3,41	3,18	3,46
Észak-Magyarország	3,16	2,39	3,66	3,32	2,62	2,97	2,88	3,27	3,06	3,25
Észak-Alföld	3,14	2,41	3,92	3,48	3,25	3,03	3,36	3,45	3,35	3,58
Dél-Alföld	3,08	2,21	3,27	3,16	2,41	2,82	3,00	2,88	2,96	3,37
<i>Országos átlag</i>	<i>3,31</i>	<i>2,42</i>	<i>3,91</i>	<i>3,27</i>	<i>2,76</i>	<i>2,90</i>	<i>3,03</i>	<i>3,39</i>	<i>3,13</i>	<i>3,61</i>

4. ábra

A vonzerők regionális különbségei a vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Míg a képzeletbeli összesített rangsor elején Nyugat- és Közép-Dunántúl vállalatainak értékei szerepelnek, addig beszédes adat, hogy szinte kivétel nélkül mindegyik tényezőt a dél-alföldi válaszadók tartják a legkevésbé fontosnak. (A teljes mintában a legalacso-

nyabb értéket a dél-alföldi vállalatok adták az innovációs kultúrára (2,21), míg a legmagasabb adat a közép-magyarországi válaszadóké (4,12) a regionális elérhetőség vonatkozásában.)

A faktorokra régiók szerint elvégzett szignifikanciavizsgálatok alapján az alábbi megállapításokra jutottam:

- az emberi és kapcsolati tőke faktor a három dunántúli régió vállalatai számára fontosabb, mint az ország többi részén;
- az önkormányzati faktor kiugróan fontos Észak-Alföldön, és magas értéket kapott még a Közép-Dunántúl, valamint Észak-Magyarország vállalatainak válaszaiban is;
- a piac faktor a legkedvezőbb értékeket Közép-Magyarországon, Nyugat- és Közép-Dunántúlon kapta;
- a környezeti minőség faktor legkevésbé a közép-magyarországi vállalkozók számára fontos;
- a szolgáltatások faktor nem mutat szignifikáns eltéréseket régiók szerint.

A következő, nyitott formában megfogalmazott kérdéssel arra kerestünk választ, hogy a magyar vállalatokat reprezentáló válaszadók mely hazai településeket tartják a leginkább versenyképesnek napjainkban. Mivel Budapest gazdasági értelemben külön versenyképességi kategóriát képvisel a városhálózatban, ezért nem szerepelt a kutatásban.

A magyarországi települések vállalati versenyképességi rangsorát Győr vezeti Székesfehérvár és Sopron előtt, s ezeket további megyeszékhelyek követik. Összesen 13 olyan várost jelöltek meg a válaszadók, amelyek legalább 5%-os említési gyakoriságot képviselnek (5. táblázat).

5. táblázat

Magyarországi városok mint telephelyek sorrendje a vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Rangsor	Település	Az említés száma	Súlyozott említés
1.	Győr	616	2606
2.	Székesfehérvár	386	1455
3.	Sopron	297	1129
4.	Debrecen	263	885
5.	Pécs	245	733
6.	Szeged	226	671
7.	Szombathely	154	471
8.	Kecskemét	123	361
9.	Miskolc	93	281
10.	Nyíregyháza	83	260
11.	Veszprém	77	211
12.	Zalaegerszeg	72	195
13.	Kaposvár	55	156

Árnyaltabb különbségeket tapasztalunk, amennyiben nemcsak az említések száma, hanem az említés sorrendje alapján is megvizsgáljuk a legtöbbször jelölt településeket. (Az ötfokozatú listán 1–5 közötti pontszámot rendeltünk a városokhoz.)

A kutatás utolsó kérdése – a lakossági vizsgálatához hasonlóan – arra irányult, hogy a válaszadók mely településeket tartják valódi központoknak Magyarországon.

Egyáltalán nem meglepő, hogy a reprezentatív válaszok alapján Budapestet az ország valamennyi régiójában megemlítették mint központi települést. Ráadásul öt régióban a fővárost említették legtöbbször centrumként. A kivételt jelentő Dél-Dunántúlon Pécs számít elsődleges központnak, míg Észak-Alföldön Debrecent jelölték meg a legtöbben.

A közép-magyarországi régióban többen sorolták a központi jelentőségű városok közé Székesfehérvárt, valamint ritkábban Vácot és Ceglédet is. Budapest a saját régiójában elsősorban szolgáltatásai miatt számít vonzásközpontnak, és csak másodlagosan számottevő beszerzési és értékesítési helyszíneként.

Dél-Alföldön Szeged ugyan valamivel gyakrabban szerepelt központként, mint Kecskemét, ellenben Kecskemét azon kevés városok egyike, amelyeket saját régiójuk határán kívül is a centrumok között említettek meg. (Kecskemét Észak-Alföldön, a már jelzett Székesfehérvár Közép-Magyarországon, míg Győr Közép-Dunántúlon került a saját régióján kívül a központi városok csoportjába.) Mindkét dél-alföldi város szolgáltatásai, beszerzési és értékesítési szerepköre miatt minősült központnak.

Dél-Dunántúlon Pécs mellett Kaposvárt, Budapestet, másodlagosan Szekszárdot említették meg a válaszadók mint központi települést. Észak-Alföldön Debrecent Budapest és Nyíregyháza követi, majd valamivel ritkábban Kecskemét és Szolnok szintén előfordult a válaszok között. Pécs és Kaposvár elsősorban széles körű szolgáltatásainak köszönhetően számít központnak, ellenben a többi város esetében ezzel azonos súlyt kaptak a kedvező beszerzési és értékesítési adottságok is.

Közép-Dunántúlon Székesfehérvárt ugyanannyi vállalat gondolta központnak, mint Budapestet, a sorban lényegesen lemaradva Veszprém, Győr és Dunaújváros következik. Észak-Magyarországon Budapest után Miskolcot jelölték meg a legtöbben mint központot, Eger és Salgótarján ezeknél jóval ritkábban szerepelt.

Végül Nyugat-Dunántúlon a főváros mellett Győr, másodsorban Szombathely és Zalaegerszeg került a központi települések közé. Míg Székesfehérvár és Miskolc elsősorban szolgáltatásainak köszönhetően számít vonzásközpontnak, addig Győr esetében inkább a piaci beszerzés és értékesítés lehetősége dominál.

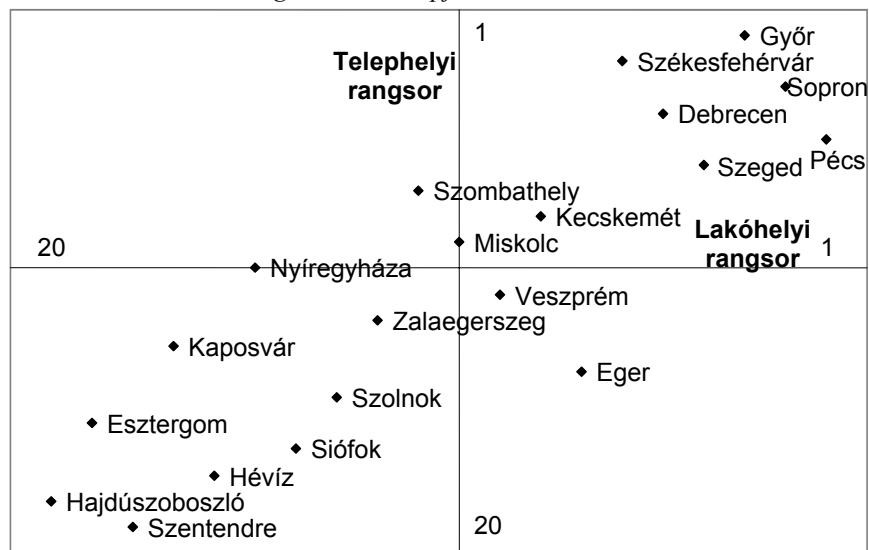
A kutatás végkövetkeztetései

Amennyiben a két különböző kutatás alapján leginkább versenyképesnek értékelhető városokat egy közös mátrixban ábrázoljuk (5. ábra), jól látható csoportok különülnek el egymástól. (Mivel Budapest kizárólag a lakossági kutatásban szerepelt, ezért itt nem ábrázoltuk.)

Ennél is jóval szemléletesebb, ha nem egyszerűen a városok sorrendjét, hanem versenyképességük relatív különbségeit is figyelembe vesszük az összes említés számának alapján (6. ábra).

5. ábra

20 város versenyképességének komplex értékelése a lakossági és vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

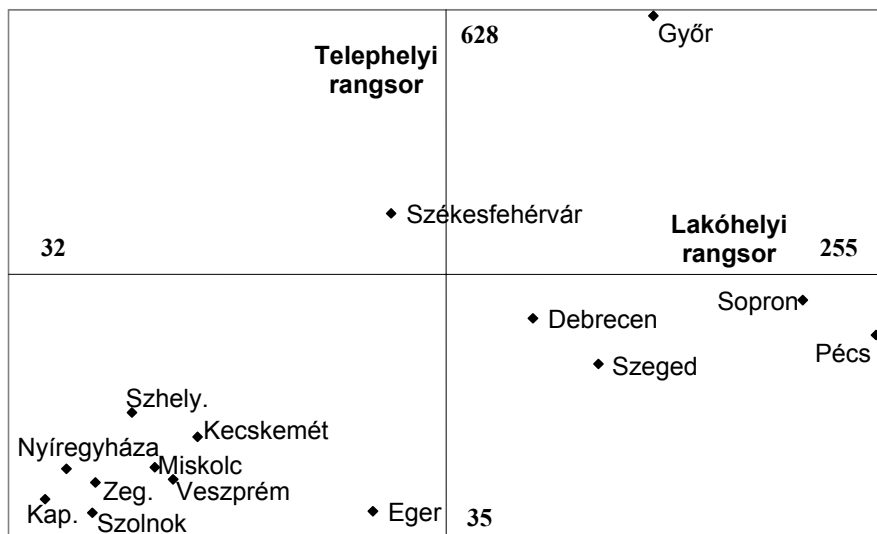

Megjegyzés: a sorszám növekedésének iránya a tengelyeken olvasható.

6. ábra

A városok relatív versenyképességének értékelése a lakossági és vállalati minta megkérdezése alapján, 2004–2005

Az összes említés száma

(Szhely. = Szombathely, Zeg. = Zalaegerszeg, Kap. = Kaposvár)

Az ábra alapján a legversenyképesebb magyarországi városok típusai:

1. Győr kimagaslóan jó vállalati megítélése miatt külön helyet foglal el a hazai városálózatban.
2. Pécs, Sopron, Debrecen és Szeged ugyan mindkét kutatás eredményei szerint az élmezőnybe tartozik, a vállalati kutatás alapján viszont jelentősen elmaradnak Győrtől. A városok egymáshoz képest nem mutatnak jelentős differenciákat.
3. Székesfehérvár azért különülhet el az előbbi két típustól, mert míg a vállalati eredmények nagyon kedvező megítélést mutatnak, addig a lakossági válaszokban már valamivel hátrébb sorolták a várost.
4. Ebbe a kategóriába tulajdonképpen az összes többi versenyképesnek nevezhető magyarországi város beletartozik. A települések megítélése ugyan valamivel elmarad az előző csoportokétól, de a magyar városálózatban belül még így is a relatíve legversenyképesebbek körébe sorolhatjuk ezeket.

„A versenyképesség mérésének legfontosabb célja az, hogy a régió gazdaságának helyzetét reálisan meg tudjuk ítélni, és ezek alapján a fejlődés elősegítéséhez szükséges gazdaságfejlesztési teendőket át tudjuk tekinteni.” (Lengyel Imre 2000)

Mindig fontos megtalálni, hogy egy város miben különbözik a hasonló méretű és funkciójú többi várostól. A városversenyben nagyon sok hasonló adottságú város vesz részt, emiatt valamilyen vonatkozásban ki kell tűnni közülük. Amennyiben elfogadjuk, hogy a területi verseny célja a térségben élők jólétének fokozása a magas foglalkoztatottságon, a megtermelt jövedelem tartós emelkedésén keresztül, azt is kijelenthetjük, hogy a versenyben való sikeres helytállás eszköze pedig egy speciális, ugyanakkor rugalmasan módosítható, az önkormányzatok és dinamikus vállalati hálózatok által koordinált gazdaságfejlesztési program, melyet az érintett háztartások, vállalkozások ismernek és egyben támogatnak is.

A kutatás célja egy ilyen jól átgondolt, a valós helyi igényekre alapozott stratégia kidolgozásához nyújtandó információ volt, amely jól érzékelteti, hogy a különböző ország-részek nemcsak különböző adottságokkal, relatíve nagyon eltérő pozícióval, de sokszor meglehetősen differenciált igényekkel, tapasztalatokkal is rendelkező lakónépességgel és vállalatokkal jellemezhetők.

IRODALOM

- Ashworth, G. J. – Voogd, H.: A város értékesítése. KJK, Budapest, 1997
 Enyedi György: Sikeres régiók. In: Tények könyve: régiók. Greger – Delacroix, Budapest, 1998
 Grosz András – Rechnitzer János (szerk.): Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon. MTA RKK, Pécs – Győr, 2005
 Horváth Gyula: Európai regionális politika. Dialóg Campus, Pécs, 1998
 Lengyel Imre: Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon. JATEPress, Szeged, 2003

Kulcsszavak: versenyképesség, lakóhelyi vonzerők, telepítési tényezők, vonzasközpontok.

Resume

It was at the beginning of year 2004 that a questionnaire survey based on stratified sampling was started with the aim of trying to answer the questions of what aspects are preferred by the Hungarian population and entrepreneurial sector when choosing their residence and location, respectively, which settlements private individuals and company managers deem competitive and why, and which are the central settlements that are considered real centres of attraction in Hungary. The author thinks that this is a stop-gap analysis which aims at providing useful information for local decision-makers to enhance the competitiveness of their own settlement or subregion.